

בכורות כה

משה שווערד

1. תוספות מסכת כתובות דף ו עמוד א

האי מסוכרייתא דנזייתא אסור להדוקה כו' – [1] **פירש בקונטרס** וכן ר"ה ובערוך בחד לישנא וכן בסדר תנאים ואמוראים **דאסור משום סחיטה** וקשה לר"ת דהא סחיטה משום ליבון ולא שייכא בשאר משקים דכל דבר המלכלך את בולעו כגון יין ושכר ושמן לא שייך ליבון בסחיטתו אלא דוקא במים וראיה לדבר מדלא גזרינן בהו שמא יסחוט כמו גבי מים כדאמרינן באלו קשרים (שבת דף קיג:) היה מהלך בשבת ופגע באמת המים כו' היכי ליעביד לינחות במיא אתי לידי סחיטה ותניא נמי בפרק חבית (שם דף קמז: ושם) ומסתפג באלונטית ולא יביאה בידו ומפרש בגמ' דאתי לידי סחיטה ובפ"ב דביצה (דף יח. ושם) אומר דלכ"ע אין מטבילין את הכלים ומפרש בגמרא גזירה משום סחיטה ואילו בפרק תולין (שבת דף קלט:) תנן מסננין את היין בסודרין אלמא לגבי יין לא גזרינן משום סחיטה ובריש המביא (ביצה דף ל.) נמי קאמר ליפרוס סודרא עליה ולא קאמר אתי לידי סחיטה והיינו משום דלא שייך ליבון אלא גבי מים והא דאמרינן בפרק מפנין (שבת דף קכח:) אם היתה צריכה שמן חבירתה מביאה לה בשערה ופריך והא אתי לידי סחיטה ומשני אין סחיטה בשער משמע דשייך סחיטה בשמן וכן בפ' נוטל (שם דף קמג.) ספוג אם יש לו בית אחיזה מקנחין בו ואם לאו אין מקנחין בו משום דאתי לידי סחיטת שמן הנבלע בו ההיא סחיטה [2] **אור"ת** **דהויא משום מפרק** ואסורה כמו סחיטת זיתים וענבים ...

2. שערי ישר שער ג פרק כו

תרכד והטעם בזה נלענ"ד דענין מה דמודה רבי שמעון בפסיק רישא אינו משום דכל היכא דהוי פסיק רישיה חשוב כמכון מחמת שיודע ודאי שיהיו כן הוי כמכוון. דלפי"ז היכא דהוי ספק פסיק רישיה היה ראוי להיות מותר, דבכה"ג שהדבר מסופק להעושה, ובאמת בספק פסיק רישיה הוא ספק איסור תורה, ועיין במסכת שבת דף צ"ה ע"א ובתוס' דפליגי רבי אליעזר ורבנן לענין מכבד אי הוי פסיק רישיה, דלכאורה אם תנאי פליגי בזה איך אפשר לומר דהאדם העושה יודע ודאי שיהיו כן, ואיך פליגי בדבר שתלוי בדיעת העושה, **אלא ודאי שענין פסיק רישיה אינו תלוי כלל בדיעת האדם, אלא אם הדבר במציאות פסיק רישיה אסור אף שלא ידע העושה מה שיהיה תכלית הפעולה, שהטעם העיקרי בפסיק רישיה שבאופן כזה המעשה נקראת על שם זה גם בלי כונת העושה, ורק היכא דלא הוי פסיק רישיה סובר רבי שמעון דאין המעשה נקראת על שם זה רק ע"י הכונה, דמלאכת חרישה אינה נקראת בשם מלאכה זו אלא רק אם עושה למטרת חרישה, אבל כשעושה למטרת גרירת ספסל, שם המעשה בזה מלאכת העתקת הספסל ממקום למקום, אבל כשחותך ראש בעל חי גם בלי כונת הריגה הפעולה עצמה נקראת בשמה, וכעין שחלקו בגמרא ריש זבחים (ג א) דקדשים סתמא לשמה קאי אם לא שמכוון להיפוך, ואף שהרמב"ן במלחמות פרק כירה כתב לענין מצרף של קדירה דאם איכא בזה כמה ספיקות לא הוי פסיק רישיה, הטעם בזה דשם המעשה מתחשבת על פי הכרעת דעת בני אדם, וכל היכא דאיכא כמה ספיקות אצל בני אדם שרואים קדירה עם מים מתבשלת על האש אם יש בזה ענין של מלאכת מצרף אין זה מלאכת מצרף רק אם יעשה האדם בכונה לענין זה, ואכמ"ל.**

3. חזו"א [בכורות סימן כא] אות ה'

כוי כלאחר יד ושרינן ללורך יו"ט, ונחא דנככור לא שייך
כלאחר יד דכחם איסור מפלא דקושה כככור אוכרת כגזיזת
וכל שגוזזו אסור ולכך כולרך לומר חולש לא אסרכ תורכ, חנל
גשנת ווייט מלאכת מחשבת אסרכ תורכ ושינות כאדם ממלאכת
זו ולאחר יד לאו מלאכת כעושה כחול כוא, וכו' דפריך

4. שפת אמת מסכת בכורות דף כה עמוד א

שאני פרה דלא שכיחא פרש"י ובמידי דל"ש לא גזרו רבנן וצ"ע בזה כיון דהתקנה ה' על כל קדשי בדק הבית למה מידי דל"ש לא יהי' בכלל ודאי לעשות תקנה במידי דל"ש לא מציינו אבל אם בתוך כלל בדק הבית נמצא גם מידי דל"ש שפיר הוי בכלל ותו קשה א"א דלא גזרו בזה א"כ מה פריך בתר הכי ליחלה כו' וליגזה למה לטרוח בזה כיון דליכא איסור כלל ולכן נראה לפרש פרה דלא שכיח למצוא פרה אדומה לכן התיר ר"י בה"מ לעשות איסור דרבנן ולהכי מקשה דהא איכא עצה בהתירא וא"צ להתיר מילתא דאיסורא:

5. כולל עיון הדף

שער בכור בעל מום [1] שנשר והניחו בחלון (או באיזה מקום), מה דין השער באופנים דלהלן [2]?

לבסוף מת מאליו	לבסוף שחטו	
לר' יהודה: אסור	מותר בהנאה	לעקביא בן מהלאל
לר' יוסי: מותר	לר' יהודה: אסור	לחכמים
אסור בהנאה	לר' יוסי: מותר	

[1] אבל שער בכור תם שנשר אסור לעולם (ולתוס' רק מדרבנן), ולכן כל הנידון רק בשער בכור בעל מום שכבר התירו מומחה (קודם שנשר השער). וסברות המחלוקת, האם חוששים שמא יבוא לשהותו כדי שישור ממנו שער ביתנים, ויש לחוש שבין כך וכך יבוא לידי גיזה ועבודה, ועקביא סובר שאם התירו מומחה לשחטו אין אדם משהה אותו.

[2] פ"י, באופנים שלבסוף אין הבכור חי, אולם כל זמן שהבכור חי - שער אסור.

6. ספר איזהו מקומן

שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ שחטו עקביא בן מהלאל מתיר וחכמים אוסרין:

מחלוקת ראשונים ואחרונים אם גיזת פסולי המוקדשין מחיים אסורה מדאורייתא או מדרבנן:

א. דעת תוס' (בסוגיין, ובחולין לו, ומעילה יב:), דהר"ש בערלה (פ"ג מ"ג), דמן התורה מותרת גיזת פסולי המוקדשין, דהא דרשינן לעיל טו. "תזבח ולא גיזה" משמע דמעשה הגיזה בלבד אסור דומיא דזביחה אבל הגיזה גופה מותרת. ופלוגתת התנאים במשנתנו וכל סוגיית הגמ' אזלה על איסור דרבנן מחשש שמא ישנהו לבכור ויבא לתקלה.

וכן נקט התור"ח בשטמ"ק השלם, אך הקשה בשם ר"י איך יתכן שתהא הגיזה מותרת, הלא אפילו נתחמם בגיזי עולה מעל (פסמים לג.). [ותירץ דשאני עולה שמקדישה כולה היא וגיזותיה, משא"כ בכור שהקדש שלו חל מאליו שרייה רחמנא לגיזתו. [וראה בזה בדברינו להלן כו. ד"ה בעי ר' ינאי, אות א'.]

ג. הנה לשון רגמ"ה כאן "לפי שצמרו אסור לגמרי מחיים דפסולי המוקדשין אסורין בגיזה ועבודה", ומשמעות דבריו כדעת מהרי"ט אלגזי דמן התורה אסורה הגיזה מחיים, ועל כרחק דסבר כמש"כ מהרי"ט א דנידון פלוגתת תנאי דסוגיין לאסור רק מדרבנן היא לאחר שחיטה שכבר הותר הכל. אך יש לעיין מה מפרש אליבא דמ"ד דפליגי נמי לאחר שמת מאליו.

7. ספר איזהו מקומן

וחכמים אוסרין דברי ר' יהודה:

מחלוקת רש"י והרמב"ם בסברת חכמים: < בגמ' מבואר שחכמים חשו שמא יבא לשהוייה לבכור. ופירש רש"י כאן דאתי לידי תקלה שיגזוז ויעבוד בו. וכן פירש רגמ"ה. ולגבי שיער שנשר מבכור תם פירש"י בגמ' דהחשש הוא שמא ישהנו ולא יקריבנו, ובחשש זה כו"ע מודים.

אבל מדברי הרמב"ם בהלכותיו (נכורות ג. יא.), וכן בפיהמ"ש כאן, מבואר שבין בבכור תם ובין בבעל מום החשש הוא שמא ישהנו, והרי מצוה לאוכלו בתוך שנתו בין תמים ובין בעל מום. וביארו המפרשים (ח"נ נאן, מהר"י קורקוס מעילה א. י., מהר"ט אלגזי פ"ד אות כ"ז סק"ג) שדעת הרמב"ם דאין לחוש לגיזה ועבודה, דאין דרך אדם להשהות קרבן שנפל בו מום, אלא שוחטו ואוכלו, וגם אם ישהנו רחוק הדבר שיבא לגיזה ועבודה, לכך פירש טעם אחר.

והנה מדברי הרמב"ם מבואר שיטתו דגם בעל מום מחוייב לאוכלו מדאורייתא בתוך שנתו. וראה בזה בדברינו לקמן כו: במתני' ריש פ"ד (ד"ה הנכור נאכל, אות ז') ואזלו נמי רש"י והרמב"ם לשיטתם בענין גיזת בעל מום בשאר הקדשים - ע"י בדברינו לקמן כו. (ד"ה צעי ר' ינאי, אות ג').

8. ספר איזהו מקומן

פירוש רש"י והרמב"ם בסברות המחלוקת אליבא דר' יוסי:

בגמ' מבואר דלדעת ר' יוסי כשנשחט לבסוף לכו"ע שרי, וכי פליגי כמת מאליו. ובטעם החילוק - מבאר מים קדושים שיש הפרש בין פירוש רש"י והרמב"ם, דלפירש"י (נגמ' ד"ה מכלל, ועי' שטמ"ק ט"ז) כשנשחט לא גזרו רבנן הואיל והצמר המחובר בו מותר אם יאסרו מה שנשר מיחזי כחוכא, משא"כ כשמת מאליו שהצמר המחובר בו אסור שייך לגזור גם על מה שנשר. אבל הרמב"ם בפיהמ"ש פירש לשיטתו המבוארת לעיל, דטעם הגזירה היא כדי שימהר לשוחטו בתוך שנתו, וא"כ כשמת מאליו דוקא גזרו דסופו מוכיח שלא שחטו ודעתו להשהותו, אבל כשנשחט מוכח שלא היה בדעתו להשהותו ולכך לא גזרו. ובסברות הללו יש לפרש גם מחלוקתם אליבא דר' יהודה, אלא שהוא סבר דכשנשחט פליגי וכשמת לכו"ע גזרו.

אמר לו ר' יוסי לא בזה התיר עקביא בן מהללאל וכו':

9. ספר יד בנימין

שם בגמ' אמר צבלאי טפשאי כו' לא שמיע להו הא דא"ר חב"א א"ר יוחנן וכו'. הנה צגיטין דף ו' ע"ב אמרי' אטו כל דלא שמיע הא דר' ינחק לאו גברא רבא הוא, צשלמא מילתא דתליא צכצרא לחי וכו' א"כ אמאי קרי להו כאן צבלאי טפשאי משום דלא שמיע להו להא דר' יוחנן, וז"ל משום דמילתא דר' יוחנן הוא מילתא דתליא מקצרא והו"ל למידע זאת מקצרא דנפשיהו - מאלאמו"ר שליט"א.

10. ריטב"א על יומא דף נז"א

משום דדיירי בארעא דחשוכה אמרי שמעתתא דמחשכן. פירש הרמב"ם ז"ל בתשו' שאלה דר' ירמיה לטעמיה דאמר (סנהדרין כ"ד א') במחשכים הושיבני כמתי עולם זה תלמוד בבלי וטעמא משום דלא נהירי להון טעמי דמתנייתא כהלכה כמה דנהירי לרבנן דא"ר, ור' זירא נמי (ב"מ פ"ה א') בעי דלשתכח לי' טעמי דבבלאי משום דלא נהירין לי' בתר דשמע טעמי דמערבא, דמנהגא דעלמא דמדכר איניש טפי מאי דגמר ברישא, מיהו לאו בכל הדורות דיו כן אלא בימי רבה ורב יוסף ואביי ורבא דהוו להו שמדות כדאיתא בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ פ"ו א'), ואמרינן נמי בפרק אלו טריפות (חולין מ"ו א') ערקו רבה ורב יוסף ור' זירא קרי להו ערוקאי שהיו בורחין מחמת השמדות ואמר להו ר' זירא שעם כל זה לא ישכחו דברי תורה, ואמרינן בפרק המנחות והנסכים (מנחות ק"ג ב') והיו חייך תלואים לך מנגד זה הלוקח תבואה משנה לשנה ואם כך ללוקח תבואה משנה לשנה כש"כ לשמדות שיש בו סכנת נפשות, וזהו טעמן של ר' זירא ור' ירמיה, אבל אח"כ נתגברה התורה בבבל כש"כ בימי רב אשי דאמרינן מימות רבי ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, ע"כ דברי רבינו ז"ל וחיים הם למוצאיהם:

11. כולל עיון הדף

נתערבו בעלי מומים ברוב תמימים, מה הדין בדלהלן?

בדק ולא מצא	בדק ומצא אחד מהם	
לר' יהודה: אסור	מותר - דודאי הוא האיסור [4]	לר' חייא בר אבא
לר' יוסי: מותר [3]		
אסור - דבעל מום להיק הלך	לר' יהודה: אסור	לרב אסי אמר ר' יוחנן
	לר' יוסי: מותר	

שדה שאבד בה קבר, מה דינה?

בדק ולא מצא	חפר ובדק עד שהגיע לסלע, או שהגיע לקרקע בתולה [5]	התחיל לבדוק ומצא בה קבר	
לר' מאיר	לעולם בחזקת טומאה עד שיוודע לך היכן הטומאה	לרבי	טהורה [6]
לחכמים	עדיין בחזקת טומאה	לרשב"ג	תיבדק כל השדה

[3] ואף שודאי שנתערב בעל מום, י"ל שהיה מום עובר - ועבר המום.

[4] דאין דרכם של קדשים תמימים שיפלו בהם מום. אק רב אסי סובר שעכ"פ ר' יהודה אוסר, כיון שדרך הבהמות לנגח אחד את השני, ולכן יתכן שמצא בעל מום אחר - והבעל מום הראשון שנתערב עדיין לא מצאו (כלומר לא נתברר מה היה לו).

[5] דהיינו קרקע שודאי לא נעבדה, וא"כ ודאי שלא נחפר בה קבר.

[6] דאני תולה דהוא הקבר שאבד

12. ספר יד בנימין

שם בגמ' וקמיפלגי צפלוגתא דרבי ורשב"ג
דחניא שדה שאבד צה קצר נכנס
בתוכה וכו'. [צנו"צ קמא אה"ע סי' מ"ו הביא
צ"ס המצי"ט להתיר מכאן צא' שטבע צ"ס
ואח"כ מצאו לאחד שמת ואין ידוע אם זהו
שטבע או אחר דתולין שהוא זה שמת ומותרת
אשתו לינשא מדקי"ל כרבי דאמר הוא קצר
שאבד הוא קצר שנמצא, [והנוצ"י דחה דבריו
וכ' דמלשון הברייתא דאמרי' נכנס בתוכה
כו' ולא פליגי צ"ס ע"מא שנמצא צה קצר
דרבי אומר שאר השדה טהור ורשב"ג תיבדק
כל השדה כו' משמע דעיקר הפלוגתא הוא
רק על האדם הנכנס די"ש לו חזקת טהרה
ואז ס"ל לרבי דתלין שזה הקצר שאבד זה
שנמצא אבל השדה ע"מא שאין לה חזקת
טהרה לא תלין לקולא, וא"כ ה"נ צעגונה
דאיכא חזקת א"א לא נחירנה מספק יעוי"ש.

והנה הכא צשמעתין צצ"מ שנתערב בתמימין
אף דליכא חזקה להתיר ואפ"ה מדמינן
להו לפלוגתא דרבי ורשב"ג, תי' אאמו"ר
שליט"א דשאני הכא שהוא מדרבנן שהרי
מדאורייתא צטל צרוצ.